

Pozice České národní banky ke konzultačnímu materiálu Evropské komise ke Studii k omezení úrokových sazeb

A. Obecné zhodnocení studie

(1) Do you think that the inventory of IRR presented in the study accurately reflects the reality in EU27? If not, please explain why, and what information you think is missing or incorrect.

Studie dává dle názoru České národní banky jen velmi omezený náhled pro vyhodnocení vlivu IRR (chybějí data a informace). Věříme, že obdobné chyby a nepřesnosti, jako dále uvedené na příkladu České republiky, jsou ojedinělé a nevyskytují se u ostatních zkoumaných zemí. Opačná situace by vedla k podstatnému negativnímu ovlivnění výsledků studie.

Česká národní banka ve studii postrádá i důkladnější analýzu dopadu IRR na stranu poskytovatelů úvěrů, např. vliv na řízení rizika nebo možnou kompenzaci limitů (přerozdělování nákladů na úvěrové riziko na jiné skupiny klientů či produkty apod.). Tento fakt považujeme za zásadní nedostatek studie.

Pokud jde o údaje za Českou republiku, upozorňujeme, že obsahují některé nepřesné údaje:

- Z části 2.1. odst. 3 konzultačního materiálu vyplývá, že Česká republika uplatňuje regulaci úrokové sazby v oblasti úroků z prodlení. Tato informace je nepřesná, neboť vedle regulovaných úroků z prodlení je možné sjednat i tzv. smluvní pokutu, která může mít formu procenta z dlužné částky za den prodlení a narozdíl od úroků z prodlení není zákonem omezena (s výjimkou principu zachování dobrých mravů). Smluvní pokuta plní obdobnou funkci jako úroky z prodlení. V této souvislosti považujeme za nutné nahlížet na ve studii zkoumané „*default interest rates*“ vždy jako na součet zákonné výše úroků z prodlení a případných nákladů smluvní pokuty. Regulace „*default interest rates*“ je tak v České republice v zásadě obdobná regulaci úrokové sazby (povinnost souladu s dobrými mravy).
- Na str. 3 konzultačního materiálu je uvedeno, že Česká republika považuje přímou regulaci (tj. zejména zastropování) za indiferentní. Česká národní banka však považuje takovou regulaci (obdobně jako jiné členské státy – např. Španělsko, Německo, Slovensko, Velká Británie, Irsko atd.) spíše za neefektivní („*less effective*“).
- Nepřesnosti uvedené v předchozích odrážkách jsou uvedeny i ve studii (např. *Executive Summary* a také opakovaně v samotném textu studie).
- Ve studii (str. 10) je chybně uvedeno, že v České republice existují speciální ustanovení, která nepřímo regulují výši poplatků za sjednání úvěru. Žádná taková ustanovení s obecnou výjimkou požadavků na zachování dobrých mravů neexistují¹.
- Ve studii (tabulka č. 3) je u České republiky uveden strop jako čtyřnásobek průměrných sazeb s tím, že jde o strop stanovený judikaturou. Judikatura českých soudů však podle informací České národní banky neaplikuje takový striktní strop. Jedná se pouze o orientační hranici, neboť jiné judikáty stanoví, že je nutné vždy posuzovat každý případ a všechny jeho okolnosti individuálně (např. jakým způsobem se stanoví „průměrná sazba“ tj. zda bude zohledněn typ úvěru, profil klienta atd.) a výsledný strop tak může být v konkrétním případě nižší, ale i vyšší.

¹ V případě spotřebitelských úvěrů je však od 1. ledna 2011 regulován poplatek za předčasné splacení.

- Ve studii je uvedeno, že v roce 2010 bude v České republice zavedena regulace úrokové sazby (statistika č. 2, dále např. na str. 128 a násl.). Legislativní návrhy v tomto směru byly Parlamentem v minulosti odmítnuty anebo vráceny předkladatelům k dopracování.
- Ve studii je uvedeno, že respondenti v České republice by uvítali zavedení úrokových stropů (str. 60). Ze studie není zřejmé, na jaké respondenty se text odvolává. Do budoucna bychom ocenili, kdyby byl v případě obdobných tvrzení jednoznačně identifikován jejich zdroj. Česká národní banka i Ministerstvo financí se v roce 2010 opakovaně vyjádřili proti takové regulaci.

(2) Do you think IRR policies are justified? Why? Under which conditions?

Česká národní banka zastává dlouhodobě názor, že důsledné vynucování zákazu lichvy a dodržování principu jednání v souladu s dobrými mravy jsou v kombinaci s výkladovou praxí soudů dostačující nástroje pro eliminaci nežádoucích excesů při stanovení úrokových sazeb.² Dle našeho názoru není možné autoritativně stanovit maximální úrokové sazby (ať už jednotné a nebo diferenciované dle jednotlivých typů úvěrů) bez možnosti zohlednit individuální situaci žadatele o úvěr. Obdobný přístup zastává i Nejvyšší soud České republiky, který opakovaně judikoval, že případnou nepřiměřenost úrokových sazeb (a také úroků z prodlení) je nutné hodnotit vždy individuálně na základě všech relevantních skutečností. V zavádění stropů úrokových sazeb nevidíme žádný jasný přínos, který by vyvážil negativní dopady, za které považujeme zejména omezení nabídky úvěrových produktů, zmenšení manévrovacího prostoru při řízení úvěrového rizika, „kreativní“ strukturování některých úvěrových produktů s cílem vyhnout se stanoveným limitům (poplatky za sjednání úvěru či související služby) a přesun některých skupin žadatelů o úvěr směrem k šedé³ a černé ekonomice⁴.

B. Dopady omezení výše úrokové míry

(3) Do you agree with the conclusions of the analysis of the 12 hypothesis⁵ examined in the study?

Vzhledem k neexistenci regulace výše úrokových sazeb v České republice nemůže Česká národní banka čerpat z přímé zkušenosti, ale hypotézy a jim odpovídající závěry uvedené ve studii považuje za pravděpodobné. V případě hypotézy č. 5 upozorňujeme na obdobné britské studie⁶, které tuto skutečnost naopak víceméně prokázaly. U hypotézy č. 11 bychom rádi zdůraznili nutnost individuálního hodnocení situace v jednotlivých členských⁷ státech, a to s ohledem na odlišný historický vývoj a další podmínky na trhu.

(4) Do you think that IRR are a barrier to the EU credit market integration?

² Pozn. pro BR: ČNB se společně s MF postavila v roce 2010 velmi důrazně (a nakonec i úspěšně) proti opakovaným snahám některých skupin poslanců zavést zákonné úrokové stropy u spotřebitelských úvěrů.

³ Soukromé půjčky za nevýhodných podmínek, kdy úroky ještě nedosahují intenzity lichvy avšak dlužník nepožívá ochrany dle zákona o spotřebitelském úvěru. Tyto praktiky jsou na hraně zákona a nezřídka se svou intenzitou blíží nedovolenému podnikání bez příslušného oprávnění. Z příjmy z úroků věřitelé zpravidla nezdaňují.

⁴ Lichva a související trestná činnost.

⁵ Viz hypotézy uvedené v tabulce v části věnované obsahu konzultačního materiálu.

⁶ Viz <http://www.bis.gov.uk/files/file35171.pdf> a <http://www.bis.gov.uk/files/file53897.pdf>

⁷ Zejména v okamžiku, kdy studie obsahuje podrobné informace pouze u vybraných členských států.

Podle názoru České národní banky jsou hlavní bariérami na jednotném trhu zejména jazyková bariéra, špatná orientace v nabídce produktů, konzervativní chování spotřebitelů atd., zatímco případný vliv regulace výše úrokové sazby je v praxi zanedbatelný. Zanedbatelný vliv IRR na přeshraniční poskytování úvěrů vyplývá i z relativně nepříliš významných objemů vysoceúročených úvěrových produktů⁸, které jsou jediným segmentem úvěrů výrazně dotčeným zavedením IRR⁹.

(5) Which would be the impact, at social and consumer level, of a ban of IRR?

Podle názoru České národní banky by neuplatnění IRR¹⁰ ve všech zemích EU mohlo přispět ke zvýšení konkurenčního prostředí na přeshraničním trhu pouze minimálně, viz předchozí odpověď. Na druhou stranu v jednotlivých členských státech by zrušení IRR mohlo přispět k rozšíření nabídky produktů a zejména k lepšímu řízení úvěrového rizika u některých skupin dlužníků resp. žadatelů o úvěr (možnost důsledného zhodnocení rizikovosti žadatele prostřednictvím vyšší úrokové sazby). Mohlo by také dojít k přesunu některých žadatelů o úvěr z šedé a černé ekonomiky směrem k legálním poskytovatelům úvěrových produktů (odstranění IRR by umožnilo legálním poskytovatelům spotřebitelských úvěrů zhodnotit rizikový profil žadatele prostřednictvím vyšší úrokové sazby, která by ale nedosahovala intenzity lichvy v šedé či černé zóně a zejména by žadatelé o tyto úvěry požívali ochrany spojené s poskytováním spotřebitelského úvěru – RPSN, předmluvní informace atd.).

Případné plošné neuplatňování IRR by se však nemělo nikterak dotknout stávajících ustanovení soukromého a trestního práva (včetně judikatury) jednotlivých členských států v oblasti zákazu lichvy a nepřiměřenosti úroků pro rozpor s dobrými mravy. Pokud jde o nezbytnost/potřebu zásahu na komunitární úrovni odkazujeme na naše vyjádření k otázce č. 8. Současně s vyjádřením názoru neuplatňovat IRR v rámci EU upozorňujeme na nezbytnost osvěty spotřebitele, aby nevznikl dojem, že díky tomu není chráněn před nelegálními praktikami (neodůvodněně vysokými úroky z úvěrů apod.).

(6) What system/type of IRR, if any, do you find is most appropriate/effective to prevent potential consumer over-indebtedness? Please describe.

Jak už bylo uvedeno výše (viz odpověď na otázku č. 2), Česká národní banka považuje za dostačující důsledné vynucování zákazu lichvy a souladu úvěrových smluv s principem zachování dobrých mravů s tím, že nepřiměřenost je nutné posuzovat zásadně na individuální bázi po vyhodnocení všech relevantních skutečností. Tyto dva základní principy jsou ve spojení s přiměřenou informační povinností¹¹ (zejména v předmluvní fázi), důkladným hodnocením úvěruschopnosti žadatele o úvěr a podporou zvyšování finanční gramotnosti spotřebitelů dle našeho názoru dostatečné. Z těchto důvodů nepovažujeme za efektivní a žádoucí žádnou formu IRR.

(7) What system/type of IRR, if any, do you find has less negative effects in terms of limiting the access to credit? Please describe.

⁸ Viz hypotéza č. 2.

⁹ Viz hypotéza č. 1.

¹⁰ Regulaci IRR se ve studii rozumí zejména zastropování úroků, nikoli zákaz lichvy a nebo judikatura vycházející z principu zachování dobrých mravů.

¹¹ Upozorňujeme na skutečnost, že již současný rozsah povinně poskytovaných předmluvních informací založený některými komunitárními předpisy je dle našeho názoru v některých směrech příliš extenzivní a zatěžující jak pro poskytovatele finančních služeb, tak pro adresáty informační povinnosti.

Česká národní banka považuje za nežádoucí jak pevně stanovenou hranici maximální výše úrokové sazby, tak navázání takového stropu na referenční sazbu, neboť ani jeden systém neumožňuje flexibilní přístup, zohlednění individuální situace žadatelů o úvěr a zejména řízení souvisejícího úvěrového rizika.

C. Možnost dalších kroků na úrovni EU

(8) Do you believe that, based on the findings of the study, there is a need for further action at EU level? If yes, what form such a policy response should take?

I přes dílčí negativní dopady regulace úrokových sazeb v některých členských státech na přeshraniční poskytování úvěrů (viz odpověď na otázky č. 4 a 5) zastává Česká národní banka názor, že není důvod řešit tuto problematiku na úrovni EU. Případné zavedení harmonizované IRR by bylo i s ohledem na dílčí závěry studie zcela neodůvodněné.